

Р. С. КВАСНИЦЬКА

Хмельницький національний університет

О. М. ДЕРИКОТ

Головне управління юстиції у Хмельницькій області

ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ЯК ІНДИКАТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

У статті висвітлюється питання аналізу показників рентабельності як індикаторів ефективності управління підприємством. Дані показники відображають прибутковість діяльності підприємства загалом та за окремими складовими, що дозволяє виявити вузькі місця в управлінні та приймати найбільш обґрунтовані та ефективні управлінські рішення.

Ключові слова: рентабельність, витрати, прибуток, власний капітал, актив, дебіторська заборгованість.

R. S. KVASNICKAYA

Khmelnytsky national university

O. M. DERYKOT

General department of justice in Khmelnytsky region

PROFITABILITY INDEX AS INDICATORS OF THE EFFICIENCY OF DECISION-MAKING

The article deals with the question of the profitability analysis as indicators of the efficiency of management. These figures reflect the profitability of the company as a whole and for individual components, allowing you to identify bottlenecks in the management and make the most informed and effective management decisions.

Keywords: profitability, costs, profits, net worth, assets and receivables.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ефективне функціонування будь-якого підприємства є підґрунтям для його сталого розвитку як сьогодні, так і у майбутньому, що особливо важливо в умовах гострої конкурентної боротьби. Зважаючи на це, науковці значну увагу приділяють розробці шляхів удосконалення системи управління підприємством та підвищення обґрунтованості управлінських рішень. Виняткову увагу слід звернути на удосконалення методів оцінки ефективності управлінських рішень з точки зору показників рентабельності як індикаторів якості управління підприємством загалом. Такий аналіз дозволить на аналітичній та інформаційній основі забезпечити гнучкість та ефективність діяльності господарюючої одиниці та дасть можливість її подальшого існування у ринковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій за проблемою. Питання оцінки ефективності прийняття управлінських рішень та аналізу показників рентабельності досліджувались багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Серед них: Т.Л. Архіпова, В.В. Колотович, В.В. Крініцин, Ю.К. Прохоров Р.В., Руда, Е.А. Смирнов, В.В. Фролов та інші. Разом із тим, виокремлення та систематизація основних індикаторів оцінки ефективності прийняття управлінських рішень залишаються невирішеними питаннями, тому потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності розгляду показників рентабельності як основних індикаторів ефективності прийняття управлінських рішень та їх аналіз за даними підприємств легкої промисловості.

Вклад основного матеріалу. Оцінка ефективності управлінського рішення на стадії розробки та прийняття здійснюється з використанням кількісних та якісних показників, норм та стандартів. Крім цього, ефективність управлінського рішення залежить не лише від його абсолютної вірності, але й від того, що будучи реалізованим послідовно та у певний строк, воно досягне поставленої цілі. Відповідно, ефективність управлінського рішення залежить як від якості самого рішення, так і від ефективності його реалізації [1, с.129].

Значимо, що економічна ефективність розглядається як найбільш складна та об'ємна категорія економічної науки. Проникаючи в усі сфери та стадії суспільного виробництва, вона є основою для побудови кількісних критеріїв цінності рішень, що приймаються стосовно формування матеріально-ресурсної, функціональної та системної характеристики господарської діяльності. Відповідно, у загальному вигляді економічна ефективність виражається через співвідношення між результатами, отриманими у процесі у процесі виробництва, та витратами, пов'язаними із досягненням цих результатів [2, с. 19].

При розгляді економічної оцінки ефективності управлінських рішень було виявлено, що більшість науковців [1;3; 4; 5; 6] звертаються до узагальнених показників, а саме до приросту прибутку чи загального ефекту від впровадження.

Зокрема, дослідники зазначають, що реалізоване у вигляді інформації управлінське рішення формує умови для створення продукції (товару, послуги, інформації чи знання). В реалізації управлінського рішення

приймає участь, як правило, велика кількість виконавців та підрозділів, які можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на кінцевий результат. Через це, пряму вартість доданого прибутку (прибуток від реалізації управлінського рішення) розрахувати важко. А витрати на підготовку та реалізацію управлінського рішення можна досить легко визначити по калькуляції витрат. Позитивний економічний ефект від виробництва та реалізації продукції, безперечно, пов'язаний із позитивним економічним ефектом від управлінського рішення [1, с.131].

В той же час, на нашу думку, дослідження лише прибутку та витрат як абсолютних величин є недостатнім, адже лише їх співвідношення дозволяє оцінити ефективність діяльності в загальному та окремих елементів.

Отже, співвідношення прибутку з понесеними витратами, характеризує таке поняття, як рентабельність. Рентабельність означає прибутковість, виробництва і реалізації всієї продукції (робіт, послуг) чи окремих її видів; дохідність підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарської діяльності; прибутковість різних галузей економіки. Показники рентабельності є відносними характеристика фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групують відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну. Показники рентабельності є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку (доходу) підприємства. З цієї причини вони є важливими обов'язковими елементами порівняльного аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення [7, с.109].

Крім того, аналіз рентабельності продукції, реалізації та окремих елементів балансу підприємства дозволяє встановити ефективність діяльності не лише підприємства в цілому, а й здійснити оцінку ефективності використання ресурсних складових.

Розглянемо ефективність рентабельності показників як основних індикаторів ефективності прийняття управлінських рішень на прикладі підприємств легкої промисловості Хмельницької області.

Зокрема, ЗАТ "Горинь" характеризується низьким рівнем рентабельності, але має позитивну тенденцію (табл. 1). Найбільше за період з 2008 року по 2011 рік зросла рентабельність оборотних активів, а також дебіторської заборгованості як їх невід'ємної частини. Так, рентабельність оборотних активів зросла на 0,47, а дебіторської заборгованості - майже у два рази. Це свідчить про те, що оборотні активи та така їх складова, як дебіторська заборгованість використовувалися найбільш ефективно, адже їх обсяг зменшився, але прибуток підприємства при цьому зріс. Інші показники рентабельності хоч і мають тенденцію до зростання, але досить незначну. Це зумовлено тим, що лише в останньому звітному році підприємство отримало прибуток, а не збиток, хоча зростання необоротних активів та пасиву балансу відбувалося постійно.

Відмітимо, що на підприємстві повністю відсутня довгострокова заборгованість, що з однієї сторони свідчить стійкий фінансовий стан та незалежність, але з іншої є показником неефективності використання позикових ресурсів для оновлення виробництва. Зважаючи на проведені обчислення, можна стверджувати, що прийняті управлінські рішення були ефективними, що дозволило у 2001 році отримати прибуток у розмірі 51 тис. грн..

Таблиця 1

Динаміка рентабельності ЗАТ "Горинь" за 2008-2011 рр.

Коефіцієнт	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення за 2008-2011 рр.
Рентабельність продукції	-0,07	-0,06	-0,04	0,02	0,08
Рентабельність реалізації	-0,05	-0,04	-0,03	0,01	0,06
Рентабельність активу	-0,09	-0,05	-0,05	0,03	0,12
Рентабельність оборотних активів	-0,39	-0,22	-0,15	0,08	0,47
Рентабельність дебіторської заборгованості	-1,55	-0,51	-0,31	0,12	1,67
Рентабельність необоротних активів	-0,11	-0,07	-0,07	0,04	0,16
Рентабельність власного капіталу	-0,19	-0,13	-0,16	0,08	0,27
Рентабельність позикового капіталу	-0,17	-0,08	-0,07	0,04	0,21
Рентабельність поточних зобов'язань	-0,17	-0,08	-0,07	0,04	0,21

Для ТОВ "Маро Воір" також характерна відсутність довгострокових зобов'язань (табл. 2). При цьому, на даному підприємстві найбільше зросла рентабельність необоротних активів, що спричинено значним їх скороченням та збільшенням прибутку. Тобто розмір прибутку, отриманого з кожної гривні, що вкладена у необоротні активи, зріс. Відмітимо, що лише рентабельність дебіторської заборгованості за досліджуваній період знизилась. Отже, вона потребує додаткового аналізу та контролю, що дозволить

уникнути збільшення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Зазначимо, що найбільш кризовим періодом для підприємства став 2010 рік, адже саме в цей період ТОВ “Маро Воір” отримало збиток у розмірі 117,9 тис. грн., хоча виручка зросла на 739,4 тис. грн. порівняно із попереднім періодом. Зважаючи на це, управлінські рішення прийняті у 2010 році були нефективними, а тому потребують додаткового аналізу для уникнення помилок в управлінні підприємством у майбутньому.

У 2011 році ефективність управління підприємством значно зросла, що відобразилося на зменшенні собівартості одиниці виготовленої продукції, а отже зростанні рентабельності продукції та реалізації. Прийнятті управлінські рішення у даному періоді стали підґрунтям для отримання прибутку у розмірі 591,7 тис. грн., а тому можуть стати основою для розробки стратегічного управління підприємством.

Таблиця 2

Динаміка рентабельності ТОВ “Маро Воір” за 2008-2011 рр.

Коефіцієнт	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення за 2008-2011 рр.
Рентабельність продукції	0,07	0,09	-0,05	0,12	0,05
Рентабельність реалізації	0,04	0,06	-0,04	0,11	0,07
Рентабельність активу	0,25	0,22	-0,14	0,35	0,10
Рентабельність оборотних активів	0,31	0,24	-0,15	0,36	0,05
Рентабельність дебіторської заборгованості	0,44	0,34	-0,29	0,43	-0,01
Рентабельність необоротних активів	1,35	2,80	-2,97	20,19	18,85
Рентабельність власного капіталу	0,63	0,54	-0,74	0,79	0,15
Рентабельність позикового капіталу	0,42	0,37	-0,13	0,87	0,45
Рентабельність поточних зобов'язань	0,42	0,37	-0,13	0,87	0,45

Підприємство ТОВ “Бембі” характеризується зростанням рентабельності майже протягом усього періоду дослідження (табл. 3).

Можемо відмітити значне підвищення ефективності використання оборотних активів, що відбулося за рахунок скорочення дебіторської заборгованості на 128 тис. грн. Також на даному підприємстві у 2010 та 2011 роках залучали довгострокові фінансові зобов'язання для оновлення матеріально-технічної бази, що позитивно відобразилося на зростанні прибутку. Про ефективність таких залучень свідчить зростання рентабельності позикового капіталу, в той час як рентабельність власного капіталу залишилася на високому рівні, а отже політика підприємства була ефективною. Крім цього, позитивним є збереження низького рівня поточних зобов'язань протягом усього періоду.

Таблиця 3

Динаміка рентабельності ТОВ “Бембі” за 2008-2011 рр.

Коефіцієнт	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення за 2008-2011 рр.
Рентабельність продукції	-0,02	0,10	0,03	0,07	0,08
Рентабельність реалізації	-0,01	0,06	0,02	0,05	0,06
Рентабельність активу	-0,02	0,13	0,05	0,10	0,12
Рентабельність оборотних активів	-0,15	23,67	2,39	2,29	2,44
Рентабельність дебіторської заборгованості	-0,16	106,50	6,18	32,00	32,16
Рентабельність необоротних активів	-0,03	0,13	0,05	0,11	0,13
Рентабельність власного капіталу	-0,03	0,20	0,09	0,13	0,15
Рентабельність позикового капіталу	-0,14	0,40	0,11	0,49	0,64
Рентабельність поточних зобов'язань	-0,14	0,40	0,13	1,05	1,19

Дослідження рентабельності дозволяє нам виявити вузькі місця в діяльності будь-якого підприємства та сформулювати напрямки удосконалення діяльності. Крім цього, такий аналіз у динаміці дозволяє виявити негативні тенденції у розвитку підприємств, незважаючи на позитивні показники кожного окремого показника. Таким чином забезпечується підвищення ефективності діяльності промислових підприємств загалом.

Висновки. Оцінка рентабельності показників діяльності підприємств є підґрунтям для ефективного

управління ними та забезпечення сталого розвитку у майбутньому. В той же час, практика прийняття та реалізації управлінських рішень показує, що на підприємствах України, оцінка прийняття управлінських рішень з точки зору показників рентабельності часто нехтується, що приводить до зниження їх ефективності, значних витрат часу та ресурсів. У зв'язку із цим виникає потреба у формуванні системи показників рентабельності, що у повній мірі відобразять різні аспекти діяльності. Така система дозволить створити дієвий управлінський механізм та стане основою для підвищення обґрунтованості та ефективності управлінських рішень. Крім цього, розробка системи показників рентабельності у майбутньому дозволить виявляти вузькі місця у роботі підприємств, що дозволить сформулювати стратегію та тактику управління, удосконалити механізм прийняття та реалізації управлінських рішень.

Література

1. Прохоров Ю.К., Фролов В.В. Управленческие решения: Учебное пособие/Ю.К. Прохоров. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб: СПбГУ ИТМО, 2011. -138 с.;
2. Колотович В.В. Анализ как метод исследования эффективности управления организацией / В.В. Колотович // Рационализация современной науки: сборник материалов XIX Международной научно-практической конференции. – 2012. – С.17-21;
3. Пирогова Е. В. Управленческие решения: учебное пособие / Е. В. Пирогова. – Ульяновск: УлГТУ, 2010. – 176 с.;
4. Смирнов Э.А Управленческие решения/Э.А. Смирнов. – М.: ИНФА-М, 2001 – 264 с. – (Серия «Вопрос-ответ»);
5. Архіпова Т.Л., Крiніцин В.В. Економічна оцінка ефективності інформаційних систем / Т.Л. Архіпова, В.В. Крiніцин // Науковий вісник КУЕІТУ. – 2011. - №2 (32). – С.42-46;
6. Дрей В.В. Оцінка управлінської інформації підприємства за її якісними характеристиками / В.В. Дрей // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. - № 4.Т.3. – С.20-24;
7. Руда Р.В. Аналіз ефективної діяльності підприємства: необхідність та методика / Р.В. Руда / Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2012. - №4(20). – С.109-111.

References

1. Prohorov Ju.K., Frolov V.V. Upravlencheskie reshenija: Uchebnoe posobie/Ju.K. Prohorov. – 2-e izd., ispr. i dop. – Spb: SPbGU ITMO, 2011. -138 s.
2. Kolotovich V.V. Analiz kak metod issledovanija jefektivnosti upravlenija organizacij / V.V. Kolotovich // Racionalizacija sovremennoj nauki: sbornik materialov XIX Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii. – 2012. – S.17-21;
3. Pirogova E. V. Upravlencheskie reshenija: uchebnoe posobie / E. V. Pirogova. – Ul'janovsk: UIGTU, 2010. – 176 s.;
4. Smirnov Je.A Upravlencheskie reshenija/Je.A. Smirnov. – М.: INFА-M, 2001 – 264 s. – (Serija «Vopros-otvet»);
5. Arhipova T.L., Krinichin V.V. Ekonomichna ocinka jefektivnosti informacijnih sistem / T.L. Arhipova, V.V. Krinichin // Naukovij visnik KUEITU. – 2011. - №2 (32). – S.42-46;
6. Drej V.V. Ocinka upravlins'koї informacii pidpriemstva za її jakisnimi harakteristikami / V.V Drej // Visnik Hmel'nic'kogo nacional'nogo universitetu. – 2009. - № 4.Т.3. – S.20-24;
7. Ruda R.V. Analiz jefektivnoї dijal'nosti pidpriemstva: neobhidnist' ta metodika / R.V. Ruda / Visnik Berdjans'kogo universitetu menedzhmentu i biznesu. - 2012. - №4(20). – S.109-111.

Надійшла 08.09.2014; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.